

Õiguskantsler

Hendrik Johannes Terras
Riigikogu
riigikogu@riigikogu.ee

Teie 03.04.2024 nr

Meie 25.04.2024 nr 18-1/240661/2402454

Valimisea langetamisest Euroopa Parlamendi valimistel

Austatud Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees Hendrik Johannes Terras

Palusite seisukohta küsimuses, kas Euroopa Parlamendi valimistel on võimalik langetada valimisiga [Eesti Vabariigi põhiseadust](#) (PS) muutmata. Olen seisukohal, et põhiseadus ei takista valimisea langetamist Euroopa Parlamendi valimistel.

Põhiseadus ega Eesti Euroopa Liitu kuulumise aluseks olev [Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seadus](#) (PSTS) ei reguleeri otsesõnu Eestist Euroopa Parlamenti liikmete valimist. Valimisiga ei määratle ka Eestile siduvad Euroopa Liidu õigusaktid. [Euroopa Liidu toimimise lepingu](#) art 20 lg 2 punkt b kohustab liikmesriiki tagama, et tingimused oleksid oma riigi ja teiste EL riikide kodanike puhul võrdsed (sama sätestab [Euroopa Liidu põhiõiguste harta](#) art 39 lg 1). Laiemalt seob Riigikogu hääleõiguse kujundamisel ka [Euroopa Liidu põhiõiguste harta](#) art 39 lõikest 2 tulenev nõue tagada valimiste *üldisuse* põhimõte.

PS § 57 lg 1 sätestab, et hääleõiguslik on Eesti kodanik, kes on saanud kaheksateist aastat vanaks. See säte on mõeldud määratlema, kes on hääleõiguslik Eesti Vabariigi kõrgeima riigivõimu teostamisel. Nimelt sätestab PS § 56, et kõrgeimat riigivõimu teostab rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu Riigikogu valimisega (p 1) ja rahvahääletusega (p 2). Välireklaami keelu põhiseaduspärasust käsitletud Riigikohtu lahendis on muuhulgas laused, milles laiendatakse PS § 56 mõjuala ka Euroopa Parlamendi valimistele (RKÜKo 01.07.2010 [3-4-1-33-09](#) p 40). Selles küsimuses jäid kuus riigikohtunikku eriarvamusele, asudes seisukohale, et: „Põhiseaduse §-d 57 ja 60 reguleerivad valimisõigusi üksnes Eesti riigivõimu teostamisel. Põhiseaduse täiendamise seaduse § 2, mille kohaselt Eesti kuulumisel Euroopa Liitu kohaldatakse Eesti Vabariigi põhiseadust, arvestades liitumislepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi, ei toonud muudatusi põhiseaduse §-de 57 ja 60 kohaldamisse. Euroopa Parlamenti Eestist valitud isikud ei

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

teosta Eesti riigivõimu. Õiguslikus mõttes nad esindavad Euroopa Liidu ühishuvi [...]“.¹ Hiljem on ka õiguskirjanduses asunud eriarvamust toetama.² Pean neid seisukohti hästi põhjendatuks.

Iseenesest ei saa välistada põhiseaduse mõne normi kohaldamist analoogia alusel – tingimusel, et õiguskorras oleks täitmist vajav lünk. Antud olukorras ei saaks aga ka PS § 57 lg 1 analoogia alusel kohaldamine anda tulemuseks, et Euroopa Parlamenti valiks ainult vähemalt 18-aastased inimesed. Euroopa Parlament on kollegiaalorgan, mis koosneb ka teistest Euroopa Liidu liikmesriikidest valitud liikmetest. Eesti Vabariigi põhiseadus ei seo neid teisi liikmesriike kuidagi valimisea määramisel. Eeltoodut arvestades leian, et Eesti õiguskorras ei ole lünka, mida PS § 57 lõikega 1 analoogia alusel oleks vaja täita. Seega saab Riigikogu valimisseadusega reguleerida valimisiga Euroopa Parlamendi valimistel Eestist valitavate liikmete puhul (vrdl ka RKÜKo 06.02.2002 [3-5-0-1-02](#) p 5) – seda aga mõistagi ainult seni, kuni Euroopa Liit ei ole hääleõiguslikku vanust kõigi liikmesriikide jaoks siduvalt paika pannud. Mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis ongi Euroopa Parlamendi valimistel hääletamise õigus 16-aastastel.

Riigikohus on leidnud, et demokraatia põhimõttele vastavaks ei saa pidada vahetult enne valimisi valimisreeglitiku tehtud muudatusi, mis võivad oluliselt mõjutada valimistulemusi ühe või teise poliitilise jõu kasuks (RKPKo 15.07.2002 [3-4-1-7-02](#) p 27). Kuna noorte seas on kahtlemata väga erineva maailmavaatega inimesi, ei pruugi siin olla tegemist sellise muudatusega. Oluline muudatus oleks see aga igatahes. Valimisreeglid tuleb paika panna võimalikult aegsasti, et seda oleks võimalik arvestada nii kandidaatidel oma kampaaniat kujundades kui ka valimiste korraldajal ettevalmistusi tehes. Valimisea langetamisega Euroopa Parlamendi valimistel muutuvad ilmselt veelgi teravamaks mõned kampaania läbiviimise reeglitega seotud küsimused (vt [õiguskantsleri ettekanne Riigikogule](#), eriti p 18 jj). Ka nende lahendamiseks kehtestatavad normid peaks jõustuma varakult enne valimisi, et kõigil oleks võimalik uute reeglitega kohaneda. Valimisea langetamine ei tohiks seega jõustuda juba vahetult eelseisvateks valimisteks.

Ühtlasi juhin tähelepanu vajadusele vaadata üle seadustes sätestatud vanusepiirid tervikuna. Tuleks põhjalikult analüüsida ja läbi arutada, kuidas erinevad vanusepiirid omavahel kokku kõlavad.

[ÜRO lapse õiguste konventsioon](#) (LÕK) ja põhiseadus eeldavad, et leitakse mõistlik tasakaal lapse osalusõiguse ning tema kaitsmise vahel. Ühest küljest vajab laps oma füüsilise ja vaimse ebaküpsuse tõttu erilist kaitset ja hoolt. Teisalt on laps iseseisev õigussubjekt, kellel on õigus osaleda tema kohta käivate otsuste tegemisel. Lähtuda tuleks sellest, et laps areneb ja seega suureneb ka tema otsustus- ja vastutusvõime (LÕK art 5). Mida rohkem on noorel teadmisi ja kogemusi ning mida arusaamisvõimelisem ta on, seda suurem on tema autonoomia ise oma õigusi teostada.³ Vanusepiiride seadmisel tuleks otsida kohast tasakaalu lapse kaitsevajaduse ja otsustusõiguse vahel.⁴

¹ [Riigikohtunik Jüri Põllu eriarvamus](#) Riigikohtu üldkogu otsusele põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-33-09, millega on ühinenud riigikohtunikud Jüri Ilvest, Jaak Luik ja Märt Rask; osas II. Selle osaga liitusid ka riigikohtunikud Peeter Jerofejev ja Tambet Tampuu oma eriarvamus.

² A. Mõttus. [PS § 56 komm](#) 22. – Teoses: U. Lõhmus (peatoim). Eesti Vabariigi põhiseaduse kommentaarid. 2022, Eesti Teaduste Akadeemia Riigiõiguse Sihtkapital.

³ Tobin, J., Varadan, S. *Article 5. The Right to Parental Direction and Guidance Consistent with a Child's Evolving Capacities.* – Tobin, J. (toim) *The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary.* Oxford University Press, 2019. Lk 174-178.

⁴ Aru, A., Paron, K. Lapse arenevate võimete põhimõte. – Oja, L. (toim) Raamat „Inimõigused“. Õiguskantsleri Kantslei, 2022.

Linna- ja vallavolikogude valimistel on Eestis hääleõiguslikud 16-aastased noored. Erakonna liige peab olema vähemalt 18-aastane (EKS § 5 lg 1). Sellest nooremad võivad küll kuuluda erakonna noortekogusse, mis moodustatakse mittetulundusühinguna (vt ka MTÜS § 12 lg 6). Seadused sisaldavad veel mitmeid väga erinevaid vanuse alam- ja ülempiire. Näiteks võetakse noorelt vastu küll gümnaasiumisse kandideerimise avaldus, aga vastuvõtmise taotlusele laieneb üldine kooli vastuvõtmise regulatsioon ehk taotluse peab tegema tema vanem (haridus- ja teadusministri 19.08.2010 määruse nr 43 § 3 lg 1). 15-aastane võib osaleda halduskohtumenetluses (HKMS § 25 lg 3), kuid haldusmenetluses ei või alaealine iseseisvalt toiminguid teha (HMS § 12 lg 2). Tsiviilkohtumenetluses on vähemalt 15-aastane menetlusvõimeline kõrvuti seadusliku esindajaga, samas kui iseseisev kaebeõigus võib olla vähemalt 14-aastaselt (TsMS § 202 lg 2 ja § 553 lg 1). Tervishoiuteenuste saamisel sõltub lapse iseotsustusõigus tema kaalutusvõimest, mida hindab tervishoiutöötaja (VÕS § 766 lg 4). Lapse isikuandmete töötlemisel lähtutakse üldjuhul vanema nõusolekust, kuigi töötlemine kaasneb mõnikord ka nendes olukordades, kus seadus muus osas noorele iseseisvalt otsustamise õiguse annab. Hoolitsusega seoses olgu näiteks toodud, et lapsetoetust saab kuni 19-aastaseks saamiseni, seevastu aga puudega lapse toetust ainult kuni 16-aastaseks saamiseni (PHS § 17 ja PISTS § 6 lg 2).

Nende küsimuste aruteludesse on oluline kaasata noorte esindajad. Sealjuures ei peaks piirduma ainult erakondade noortekogudega, vaid kaasamine võib toimuda ka pöördudes noortevolikogude, Õpilasesinduste Liidu, Lastekaitse Liidu lapse õiguste saadikute või teiste üle-eestiliste noorteorganisatsioonide nagu 4H, gaidid, skaudid, kodutütred ja noorkotkad poole.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Liina Lust-Vedder 693 8429
Liina.Lust-Vedder@oiguskantsler.ee
Margit Sarv 693 8424
Margit.Sarv@oiguskantsler.ee